

İSTİKLAL ÇİÇEKLERİ

Terc.: Yrd.Doç.Dr.Abdurrahman TARIKTAROĞLU*

Respublike " Ma'neviyat ve Marifet " cemaatçilik merkezi rehberi, ekedemik Erkin YÜSÜPOV bilen suhbet.

SEADET KELİTİ

_ Muhterem damla, kelegeci büyük, istikbali parlak devlet etiş vezifesi biz _ Özbekistan fukaralarını halkımız terihidegi ülken hedise _ Vetən müstekilligini kayta kayta idrak etişge ündeydi. Bugün _ istiklalning üç yilligi nişanlanayetgen kezlerde uning terihiy ehemmiyeti hakıde nimeler deyiş mümkin?

_ İstiklal _ halkımız ve memleketimiz terihidegi büyük vakee. Tebiyiki, uning ehemmiyeti hem bekıyas ve uni addiy söz bilen tüşündürib beriş ğayet müşkül. Keling, biz müstekillikning üç yili mabeynide közge teşlengen ve barça e'tiraf etgen eyrim cihetlernigine seheb öteylik. İstiklalning büyük terihiy ehemmiyeti şundeki, u ilk bar müstakıl, dünyaviy özbek devletçiligige esas saldı. Şu vakee tufeyli dünya bizni tanıdı, milliy - ma'neviy kadriyatlerimizden vakıf boldı. Şu küngeçe dünyanın bir yüzü ottızden ziyad devleti memleketimiz müstakılligini ten aldı. Ellikden ziyad memleket ese Vetənimiz bilen diplomatiya münasebetleri ornatdı. Cehandegi eng nüfuzli halkara teşkilatler royhatıde bugün

---

*Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Türk Dili Öğretim Üyesi.

Özbekistan hem teng hukuklı a'za sifatide kayd edilgen. Buler - müstakil devletimiz şakllaneyetgenining eyrim teşki elametleri. Bunden taşkarı, memleketimiz i erisidegi heyet hem bütünley yengiče mezmun kesb etdi. Yurtımızda etmiş tört yıl hükümlanlık kılıb kelgen kommünistik mefküre hakimligige berhem berildi. Milliy kadriyatler rivacige, dinü iyman erkinligige keng yol açıldı. Eng mühimi, içtimaiy heyet esasi bolmış mülkiy münasebetler şekli özgerdi. Mülk şeklleri hılme - hılligi, tedbirkarlık, işbilermanlık faaliyetlerining hukukiy esasi yaratıldı. Bir söz bilen eyitgende, endi biz fekat siyesiy cihetden müstakıl devletde emes, belki içtimaiy - iktisadiy yönelişi cihetiden hem yüzige has terakkıyet yoliden barayetgen memleketde yaşamakdemiz. Bulerning barçası istiklal tufeylidir. Demek, istiklal yengiče terekkiyatning başı, barça muvaffakiyetlerimizning geravidir. Tesevvür eting, bugün Özbekistan - öz tuğı, ğerbi ve medhiyesige öz Konstitutsiyasige, dünya tanıydıgen Prezentige ege devlet. Dünya serhedleride endi başka devletler bilen bir katarde Vetenimiz nemi hem berelle yangramakde. Mene şu kıskagıde şerhimizden hem körinib turıbdiki, müstakıllıknıng terihiy ehemmiyeti benihaya ülken.

– İstiklal tufeyli memleketimizde nefakat yengiče münasebetler hem vücudga keldi. Respublike " Ma'neviyat ve ma'rifet " merkezi hem şuler cümlesidendir. U kandey zaruret esaside tuzıldı?

– Memleketimiz Prezidenti İslam Kerimov istiklal takdiri köp cihetden halknıng ma'neviy kemalatıge bağık ekenini daima te'kidleydiler. Bilesiz, ma'neviyat meseleleri - halknıng milliy kadriyatlerini tikleş ve rivaclentiriş, milliy mefküre,

il - fen, edebiyat ve san'etge e'tibar Prezidentimiz siyasetining mühim yönelişi bolib kelmakde. Bu beciz emes. İyiet bir tözü den bütünley başkasıge öter eken, u elbette yengiçe ma'neviy ve mefküreviy terbiyege ehtiyeç sezadi.

_ Halkımız bir yüzü ellik yilden ziyad müstemlekeçilik zülmi astide yaşadi. Bu devr mabeynide milliy kadriyatlerimiz taptaldi, terihimiz sahteleştirildi, ilmiy - medeniy merasimizni örgeniş takıklendi. Halkımızning ruhiyatı, angı içtimaiy edaletsizlik, napaklık ve gırramlık haletlerige sel bolmasa künikib kaley degen edi. İstiklal bulerning barçasıge berhem berdi. Şu bilen birge u halkımız zimmesige yengi - kelecekte büyük devlet egesi boladıgan kamil insanı terbiyeleş vezifesini hem yükledi. Kamil insanı vayaga etkeziş asan emes. Bugünki dünya tecribesi şunu körsetmakdeki, medeniyetli, kamil insan, evvela, öz Vetenini sevmağı, ecdadleri yaratgan bebeha ilmü hüner cevherlerini imkan kadar egellemağı ve şu bilen birge, bütün insanıyetge has kadriyetlerden baheber bolmağı, ulerın esreş ve bayitiş yolıde sa'y - hareket kılmağı lazım. Bu - ğayet şerefli ve mürekkeb iş. Prezidentimiz, evvela, memleketimiz keleceğini, dünyanıng bugünki terakkiyetini e'tibarga alıb, yurtımızdegi ve cehandegi ma'neviy, akliy bilimlerni toplab, halkımız, Vetenimiz terakkiyetige mas ğayeler, destürler teyerleb beredigen cemaatçılık merkezini tüziş hakıde ferman çıkardiler. Respublike " Ma'neviyat ve ma'rifet " merkezi terekkiyat ehtiyacı bais teşkil etilgeni üçün hem kelecekte münasib semere berişi şüphesiz.

- Respublike " Ma'neviyat ve ma'rifet " merkeziñing vezifeleri nimelerden ibaret?

- Halkımızing bay medeniy ve ma'neviy merasini şerkana, umum-insaniy kadriyatler bilen müşterek halde örgenib, millet ve memleket terekkiyatige hizmet kıldırış - Merkezning baş vezifesidir. Millet ve memleket kelegege hizmet etedigen ilğar ğayelerni toplaş ve heyatge tatbık etiş, Vetenimizdegi yüksek isti'dad ve tefekkür sahiblerining akliy - icadiy selahiyetini imkan kadar yüzege çıkarış, milletlerara dostlik, hemcihatlikni, yurtımızdegi tinçlik - asayıştelikni müstahkemleşge, vetenperverlik, milletperverlik tuyğulerini kemal taptırışge karetilgen yengiçe zemaneviy kadriyatler rivacıge kömekleşiş hem daim dikkat - e'tibarımızde boladi. Bunden taşkarı, Merkez milliy - medeniy merasni, milliy uyğarış ve istiklal kadriyatlerini çokup örgeniş ve ilmiy tehliil kılış bilen hem şugullenedi.

Elbette, bu ayetde ülken ve şerefli vezifelerni Respublike " ma'neviyat ve ma'rifet " merkezi fekat özining ilmiy - icadiy hadimleri bilengine hel etalmaydı. U respublikedegi barça ma'rifiy, medeniy teşkilatler, cemaat vekilleri ve hükümet rehberleri kümegige tayanıb iş köredi. Zera, akl ve ma'neviyat terbiyesi -umumcemiyet işi.

" Tefekkür" jurnalı Merkez faaliyetini körsetüvçi közgü, desek boladi. Ma'neviy kemalat, akl - zekavet terbiyesige aid yengi fikr-mülazahaler, insaniy tekamil hakıdegi Şarku Ğarb tecribesi - ibret yolleri unda keng yaritiledi. U eng ma'rifetli ve hikmetlerge bay neşr bolışige işançımız kamil.

- " Ma'neviyat ve ma'rifet" merkezide işleş üçün kandey kişiler celb kılınmakde?

- Biz hadimlerimizning şahsiy insaniy faziletlerige kette e'tibar bermakdemiz. Çünki, halkning ma'neviyatı ve akliy terbiyesige aid ilmler bilen şugullenedigen adem evvela özi yüksek ma'neviyat ve medeniyet sahibi bolmağı lazım. Vetenperver, yurt ve halk işige fidayi, endişeli ve mülahazalı kişiler - Merkezimizge cüda mas. Amma, fekat insaniy feziletler sahibi bolışning özi kemlik kıladi. Kişining ilmi hem hulkige yaraşa bolmağı kerek. Bu erde işleydigen hadim milliy ve umum - beşeriy kadriyatlerini yahşı bilmağı, terekkiyetning barça müemmaleri hakıde eterlice tasavvurge ege bolmağı lazım. Biz hadim tenleşde ane şu mezanlerge esaslanıb iş tutmakdemiz. Şu bais, Merkezimizde bilimdan ve medeniyetli kişiler yığılmakde.

- Merkez respublike ammeviy ahbarat vasıtaları ve cemaat teşkilatları işige kandedey yardım beredi?

- Prezidentimiz İslam Kerimov Respublike " Ma'neviyat ve ma'rifet " cemaatçılık merkezi işini teşkil etiş bilen bağık bir suhbette bundey degen edilep: " Biz istiklal mefküresini, ma'neviy kemalat yollarını heyetge zorlik yaki siyehiy tazyik vasiteside singdirmakçi emesimiz. Bizning maksadımız - mefküreviy ve ma'neviy kemalat muemmelerini cemaatçılık fikrige kulak salış, sağlam fikrlerni umumlaştırış esaside anglab, devlet siyasetini belgileşdir." Prezidentimizning fikrleriden ma'lum bolyaptiki, cemiyetning mefküresini, ma'neviy kemalat yolını belgileş bareside respublikedey barça ammeviy ahbarat vasıtaları ve cemaat teşkilatlarının işini muvafıklaştırıb, bir yakaden baş çıkarıb hereket kılış yahşı semere beredi. Toğrı, respublikedey ammeviy ahbarat vasıtaları ve cemaat teşkilatları, vezifeleri ve faaliyet

yönelişlerige köre, bir-biriden fark kıladi. Amma ularning barçasını bir nerse - Veten ve halk takdiri birleştiredi. Cemiyetning ma'neviy ve mefküreviy yükselişiden barça menfaatdar. Çünki biz, hemmemiz - bir halkning ferzendlerimiz.

Respublike " Ma'neviyat ve ma'rifet " merkezi öz gayeleri ve tevsiyeleri bilen ammeviy ahbarat vasiteleri, cemaat teşkilatleri işini muvafıklaştırışga hizmet kıladi.

Danaler, ma'rifet - seadet keliti, degenler. Memleketimizde ma'rifet ve ma'neviyatge kette e'tibar berileyetgeni halkımızning seadetli künlere yakin ekeniden delaletdir.

Arif Muhammed suhbetleşdi.

İSTİKLAL ÇİÇEKLERİ

Cumhuriyet " maneviyat ve marifet " cemaatçilik merkezi rehberi, akademisyen Erkin YÜSÜPOV ile sohbet.

SAADET ANAHTARI

- Muhterem hocam, geleceği yüce, istikbali parlak devlet kurma görevi, biz Özbekistan halkınındır. Milletimizin tarihindeki bu büyük olayı - ülkenin bağımsızlığını - yeniden idrak ediyoruz. Bugün üçüncü yılını kutlamakta olduğumuz bağımsızlığın tarihi önemi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

- Bağımsızlık, milletimiz ve ülkemiz tarihindeki en büyük olaydır. Tabii ki onun önemi de büyüktür ve bunu basit cümlelerle açıklamak çok güçtür. Geliniz, biz bağımsızlığın üçüncü yılında göze çarpan ve bilinen farklı yönleri gösterelim. Bağımsızlığın büyük tarihi önemi şudur: O, önce hür dünyada Özbek devletinin temeli oldu. Bu olayla, dünya devletleri bizi tanıdı ve milli, manevi değerlerimizi öğrendi. Bugüne kadar yüz otuzdan fazla devlet, ülkemizin bağımsızlığını kabul etti. Elliden fazla ülke ise devletimizle diplomatik ilişkiler kurdu. Dünyadaki en nüfuzlu halk teşkilatları listesinde, bugün Özbekistan, hukuken eşit üye sıfatıyla bulunmaktadır. Bunlar bağımsız devletimizin şekillenmesinin bazı dış göstergeleridir. Bundan başka, toplum, henüz bir muhteva kazandı. Yurdumuzda yetmiş dört yıl hüküm süren komünizm düşüncesinin egemenliğine son verildi. Milli değerlerin gelişmesine, dinî inançların güçlenmesine geniş imkân verildi. En önemlisi, sosyal toplumun esası olan mülkiyetle ilgili münasebetlerin şekli değişti. Mülkiyet şekillerinin her türlü, sendikacılık ve iş

adamlığı faaliyetlerinin hukukî esasları tespit edildi. Kısaca söylemek gerekirse, artık biz sadece siyasi yönüyle bağımsız bir devlet değiliz; belki sosyal ve iktisadi istikametiyle de kendine özgü gelişme yolunda yürüyen bir ülkede yaşamaktayız. Bunların hepsi, istiklal sayesinde olmuştur. Demek ki, istiklal, gelişmenin öncüsü, başarılarımızın güven kaynağıdır. Düşünün ki, bugün Özbekistan, kendi bayrağı, coğrafyası ve marşıyla, kendi anayasasıyla, bütün dünyanın tanıdığı, cumhuriyete sahip bir devlettir. Ülkemizin adı da diğer devletlerle birlikte ve aynı paralelde , dünya platformunda anılmaktadır. İşte şu kısa açıklamamızdan anlaşılacağı gibi, bağımsızlığın tarihi önemi çok büyüktür.

- İstiklal sayesinde ülkemizde yeni münasebetler de kuruldu. Cumhuriyet " Maneviyat ve marifet " merkezi de bunlardan biridir. O, hangi ihtiyaca göre teşkil edildi?

- Ülkemizin cumhurbaşkanı İslam Kerimov, istiklal yazgısının halkın manevi olgunluğa erişmesindeki çok yönlü katkısını vurgulamıştır. Bilinmelidir ki, halkın milli değerlerini ortaya çıkarıp geliştirme, milli ülkü, bilim ve fen, edebiyat ve sanata saygı gibi manevi meseleler, cumhurbaşkanımızın politikasının önemli hedefi olagelmektedir. Bu, kolay değildir. Toplum, bütünüyle bir ortamdaki başka bir ortama geçerken, elbette yeni bir manevi ve mefkürevî terbiyeye ihtiyaç gösterecektir.

Halkımız yüz elli yıldan fazla, sömürgecilik zulmü altında yaşadı. Bu dönem içinde milli değerlerimiz hor görüldü; tarihimiz sahteleştirildi; bilimsel ve kültürel miraslarımızı öğrenmek yasaklandı. Milletimizin psikolojisi, onu sosyal adaletsizlik, pislik ve mızızlık haletlerine sürüklemekteydi.

İstiklal, bunların hepsine son verdi. Bununla birlikte, o, halkımıza, yakın gelecekte büyük devlet mimarı olabilecek olgun insanı yetiştirme görevini de yükledi. Olgun insanı yetiştirmek kolay değildir. Bugünkü dünya tecrübesi şunu göstermektedir ki, kültürlü, olgun insan, önce kendi vatanını sevmeli, ecdadını yaratan değerli bilim ve sanat cevherlerini imkânları ölçüsünde elde etmeli, bununla birlikte bütün insanlığa özgü değerlerden haberdar olmalı, onların korunması ve gelişmesi yolunda çalışmalıdır. Bu, çok şerefli ve kompleks bir iştir. Cumhurbaşkanımız, önce, ülkemizin geleceğini, dünyanın bugünkü gelişmesini gözönünde bulundurup, yurdumuzdaki ve diğer ülkelerdeki manevi ve akli bilimleri toplayarak, halkımızın ve ülkemizin gelişmesine yönelik mefkûre ve kuralları değerlendiren cemaatçilik merkezinin kurulması için kanun çıkardılar. Cumhuriyet " Maneviyat ve marifet " merkezinin - gelişme ihtiyacına göre teşkil edildiği için - gelecekte güzel ürünler vereceği şüphesizdir.

- Cumhuriyet " Maneviyat ve marifet " merkezinin görevleri nelerdir?

- Halkımızın zengin kültürel ve manevi miraslarını derleyerek, bütün insanlığa ait değerlerle birlikte inceleyip, millet ve ülke gelişmesine sunmak, merkezin baş görevidir. Millet ve memleket geleceğine hizmet edecek ileri ülküleri toplamak ve uygulamak, vatanımızdaki yüksek yetenek ve düşünce sahiplerinin akla ve buluşlara dayalı yetkilerini imkânlar ölçüsünde yüzeye çıkarmak, milletler arası dostluğu ve aynı safta oluşu; yurdumuzdaki barış ve asayişini güçlendiren vatanperverlik, milletperverlik duygularını olgunluğa

eriştirerek yeni dönemin değerleri seviyesine ulaştırmak da daima dikkate aldığımız konulardır. Bundan başka, Merkez, milli ve kültürel mirası, milli uyanış ve istikll değerlerini öğrenmek ve bilimsel araştırmalar yapmak görevini de yerine getirmektedir.

Elbette, bu çok yüce ve şerefli görevleri, Cumhuriyet " Maneviyat ve marifet" merkezi sadece kendi bilim adamları ile yerine getirmiyor. O, cumhuriyetteki bütün bilimsel ve kültürel teşkilatlar, topluluklar ve hükümet adamları ile birlikte alışıyor. Zira, akıl ve maneviyat işi, bütün topluma aittir.

" Tefekkür " dergisi Merkez çalışmalarını yansıtan bir aynadır, denebilir. Manevi olgunluk, akıl ve zek terbiyesine ait yeni fikir ve mülahazalar, insan gelişme hakkındaki Doğu ve Batı tecrübesi ve ibret yolları, bu dergide aydınlatıldı. O, bilimselliği ve erdem bakımından zengin bir yayın oluşuyla itibarımızı yceltmişti.

- " Maneviyat ve marifet " merkezinde çalışmak için kimler alınmaktadır?

- Biz alışanlarımızın şahsi ve insan faziletlerine büyük değer vermekteyiz. Çünkü halkın maneviyatı ve akli terbiyesine ait bilimlerle uğraşan kişinin yüksek maneviyat ve medeniyet sahibi olması gerekir. Vatanperver, yurt ve halk için kendini feda edebilen, düşünceli ve bilgili kişiler Merkezimize çok uygundur. Ama sadece insan faziletler sahibi olan kişi, zararlı olur. Kişinin ilmi de karakterine uymalıdır. Burada alışan kişinin milli ve evrensel değerleri iyi bilmesi, ilerlemenin bütün sırları hakkında yeterli düşüncelere sahip

olması gerekir. Biz çalıştıracığımız kişinin seçiminde bu ana esaslara göre hareket ediyoruz. Bu sebeple, merkezimizde ehil ve kültürlü kişiler bulunmaktadır.

- Merkez, cumhuriyetin kamu haberleşme araçları ve cemaat teşkilatları işine nasıl yardım etmektedir?

- Cumhurbaşkanımız İslam Kerimov, Cumhuriyet " Maneviyat ve marifet " cemaatçilik merkezini teşkil ederken, bir sohbette, buna şöyle değinmektedir: " Biz istiklal mefküresini, manevi olgunlaşma yollarını topluma bir tahakküm yahut siyasi baskı vasıtasıyla kabul ettirmiyoruz. Bizim amacımız, mefkürevi ve manevi olgunlaşma sorunlarını, cemaatçilik fikrine kulak vererek, sağlam fikirleri genelleştirme esası olarak anlayıp, devlet siyasetini tespit etmektir. " Cumhurbaşkanımızın fikirlerinden de anlaşılmaktadır ki, cemiyetin mefküresini, manevi olgunlaşma yolunu tespit etmekle, cumhuriyetteki bütün kamu haberleşme araçları ve cemaat teşkilatlarının işini kolaylaştırıp, tek kanaldan hareket etmek, olumlu sonuçlar verdi. Doğru, cumhuriyetteki kamu haberleşme araçları ve cemaat teşkilatları, görevleri ve faaliyet alanlarına göre, birbirinden farklıdır. Ama onların hepsini bir şey - Vatan ve halkın mukadderatı - birleştirdi. Cemiyetin manevi ve mefkürevi yükselişinden, hepsi kazançlıdır. Çünkü biz, hepimiz, bir halkın bireyleriyiz.

Cumhuriyet " Maneviyat ve marifet " merkezi, kendi amaç ve tavsiyeleriyle, kamu haberleşme araçları ve cemaat teşkilatları işini uygun hale getirmeye hizmet etti.

Bakımsızlıktan, ayak basmamış bir dere içine dönmüştü. (Kazakçası: Karavsızdıktan ayak baspağan jılğağa aynalğan edi.)

(Ö.S. II. s.16).

Cümledeki partisip fonksiyonunda bulunan kelimeler" basmamış ve baspağan" fiilleri. Onların aralarında gerek fonksiyonlarında olsun ve gerekse bünyelerinde ek değişikliğinden başka bir farklılık yoktur.

b) -dık ve -ğan sıfat-fiili ekleri de iki şivedeki birbirinin karşılığı olarak kullanılır;

Sıfat-fiillerin çokluk ve iyelik eklerini almış hali Kazak Türkçesi'ne ait olmazsa da, Türkiye Türkçesi'nde -dık geçmiş zaman sıfat-fiilinde görülür. I-567. Bu hususta da Ömer Seyfeddin'den örnek verelim:

Hatta oturdukları evi bile satmışlardı. (Kazakçası: Tipti oturğan üylerin de satkan edi.) (Ö.S.II.s.139).

Örnek cümlede Türkiye Türkçesi'ndeki otur fiiline -duk sıfat fiilinden sonra çokluk ve iyelik ekleri eklenmişse, bu eklerin Kazak Türkçesi'ndeki karşılıkları (-ler ve-i) sıfat-fiili fonksiyonundaki "oturğan" fiili sıfat olan ada eklenirler. Mesela, oturduk-lar-ı ev-i "oturğan üy-ler-i-n".

Yani şöyle: Türk şivesinde:

Fiil+partisip eki+çokluk eki+iyelik eki, sonra isim+akkuzatif eki ise,

Kazak şivesinde:

Fiil+partisip eki, sonra isim+çokluk eki+iyelik eki+akkuzatif ekidir.

Kazak şivesindeki sıfat-fiilin bir özelliği de sayı ve şahsa bağlı olarak fiil çekimine girmesidir: 2-311.

Onı Jüsipbek te, erip te özgerte almağan. (Türkçesi: Onu ne Jüsipbek ne de erip değiştirebilmiştir.) (E.I.s.27).

Örnekteki "özgerte almağan" (değiştirebilmiştir) fiilinde -ğan ekinin bulunması, -ğan sıfat- fiilinin fiil çekimine girerek geçmiş zamanı (yüklem/predicat/olarak kullanılışı) ifade etmesidir.

2/ Geniş Zaman Sıfat Fiillerinin Karşılaştırılması

a) an ve -atın sıfat-fiil ekleri iki şivedeki birbirinin karşılığı olarak kullanılır. -atın partisipinin daha eskideki şekli -atuğın/-ctuğın, ytuğın'dır. Kazak şivesindeki bu partisip Türkiye şivesindeki karşılığı gibi geçmiş zamanı, gelecek zamanı ve her zaman yapılmış olan oluşu, hareketi ifade ediyor.2.